

Culemborg trots op Hans IJdo's Spoed

CULEMBORG - Bijna 40 jaar was het kunstwerk De Spoed een blikvanger op de hoek van de Weidsteeg - Anthonie van Lalaingstraat, maar veel Culemborgers misten het pas toen het was verdwenen. Vorig jaar mei werd het van zijn sokkel gehaald toen het gebouw van de voormalige Technische school/ Da Vinci SG moest worden gesloopt en het terrein herontwikkeld. Mede op initiatief van docent Richard van de Velde, kreeg het vrijdag 26 oktober weer een prominente plaats nabij de nieuwe VMBO-locatie aan de Ina Boudier-Bakkerstraat.

Richard van de Velde

Bij de bouw van de nieuwe technische school in 1968 aan de Willemsslaan, was het toenmalige schoolbestuur van „De Scholengemeenschap voor Culemborg e.o.” in het kader van de zogenoemde 1%-regeling verplicht voor een bepaald bedrag aan kunstwerken aan te schaffen: één voor binnen en één voor buiten. Het roestvrijstalen kunstwerk op het grasveld nabij de Anthonie van Lalainglaan werd in 1972 geplaatst en kreeg de naam De Spoed. Het heeft een diameter van 291 cm en is 50 cm breed. Het vormde tot 1984 ook het logo van de school. Oud-directeur S. Kools zei erover: „De naam „De Spoed” is op zich niet zo slecht gekozen. De vorm van het kunstwerk verwijst onmiskenbaar naar een stukje binnenschroefdraad, dat sterk is uitvergroot. De boodschap is: in beweging, vooruitgang. De gedachte achter het kunstwerk is echter ruimer bedoeld. Het is het symbool van de verandering, de „Panta Rhei”. Het betekent: Alles stroomt, alles is in beweging. Plato verwoordde het als volgt: „Men kan niet tweemaal in dezelfde rivier stappen, want het is steeds weer vers water dat u tegemoet stroomt.”

In de maanden voorafgaand aan de ontmanteling van De Spoed, was Van de Velde druk met het in kaart brengen van de geschiedenis van de deze school op het web: www.am-bachtschoolculemborg.nl Vanwege vernietiging van het schoolarchief in 1999 kreeg hij, ook na diepgaande onderzoeken, geen antwoord op de vraag wie de ontwerper was van dit markante kunstwerk. Zelfs het Nationaal en Gemeentelijk Archief boden geen soelaas.

Een artikel van Bram van Schaik in het UN/AD over deze speurtocht, bracht uiteindelijk klaarheid over

de kunstenaar. Culemborger Henk van Kesteren reageerde: „Ik kreeg in 1971-1973 aan de avondschool aan de kunstacademie in Amsterdam les van docent/beeldend kunstenaar Hans IJdo. Doordat ik uit Culemborg kwam, vertelde hij juist aan mij en mijn studie/stadgenoot Peter de Gram, dat hij in die plaats een kunstwerk voor de technische school had ontworpen en liet mij zelfs een schaalmodel ervan zien. Doordat ik midden jaren vijftig ook op die betreffende school had gezeten, heb ik dat voorval altijd onthouden.”

Een telefonische zoektocht langs onder meer allerlei Amsterdamse kunstgaleries en kunstmuzea, bracht Van de Velde tenslotte bij het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie. In het daar aanwezige dossier van Hans IJdo kwam tot grote blijdschap van de speurder een foto tevoorschijn van De Spoed, zoals IJdo zijn creatie had genoemd. Via een genealogiewebsite kwam Richard zelfs directe familieleden van de ontwerper op het spoor.

Beeldend kunstenaar en beeldhouwer Hans IJdo (1928-1987) bleek een bijzonder talentvol kunstenaar, die vermoedelijk uit bescheidenheid en/of een gebrek aan noodzakelijke netwerken, tijdens zijn leven te weinig bekend is geworden.

Hij was leerling van Josef Verheyden in de periode 1941-1943, kreeg tekenles van Pieter Zwart de Laren in de periode 1946-1947 en volgde de opleiding beeldhouwen aan de Rijksacademie te Amsterdam in de periode 1947-1951, waar hij student was van Piet Esscher. Hans deed voornamelijk indrukken op in Italië, Duitsland en Frankrijk.

Docent Richard van de Velde en de dochter van de kunstenaar, Myléne IJdo, bij De Spoed

IJdo was onder meer lid van de Nederlandse Kring van Beeldhouwers en in 1953 behaalde hij in de categorie vrije beeldhouwkunst de gouden medaille bij de prestigieuze „Prix de Rome”, vóór Theria van der Pant en de later bekend geworden kunstenaar en schrijver Jan Wolkers.

Het bekroonde beeldhouwwerk stelde een koren maaierende vrouw voor. Aan deze eerste plaats was een toelage verbonden, dat hem in staat stelde drie jaar in Nederland en Italië te studeren. Deze prijs was zeker goed besteed aan hem, want jonge kunstenaars konden toen eenmaal niet rekenen op rijke inkomsten. Hij moest soms zelfs in zijn levensonderhoud voorzien door lommen te sorteren voor een aantal voddennannen.

Hans IJdo had zijn romantische atelier in een pakhuis op het Prinseneiland te Amsterdam. Hier kwamen twee van zijn belangrijkste sculpturen van zijn hand: De Icarus uit 1964 en De Worstelaars. Deze laatste is sinds 1967 te zien in Park Transwijk te Utrecht.

Na een uitgesproken figuratief begin groeide hij hoe langer hoe meer af van herkenbare mensvormen naar grillige en bloemrijke ruimtelijke ornamenten. De bekende beeldhouwer Vincent Esser zei over hem in 1966: „Er zijn heel wat jonge beeldhouwers die meer bekendheid genieten en die ongetwijfeld al meer succes hebben, toch ben ik ervan overtuigd dat Hans IJdo zal blijken te behoren tot één van de meer betekenisvolle jonge kunstenaars van Nederland.”

Omstreeks 1970 deed zich toch een stijlomslag voor en werden zijn beelden „kaler”. Hij sloot toen meer aan bij de internationale Zero-beweging, maar paste die niet geheel systematisch toe en bleef met organische invloeden werken, eerder verwant aan de nog steeds bekende Italiaanse beeldhouwers in die richting. De Spoed in Culemborg (1970) en Het Staalplastiek (1971) aan het Buikslotermeerplein in Amsterdam dateren uit deze periode. „Kenmerkend voor beide objecten zijn het doordachte concept en hun relatie met de omgeving. De gekozen vor-

men roepen een zekere spanning op, maar overschrijden de grenzen van de vorm niet.”

Hans overleed plotseling op 23 mei 1987 in Amsterdam op 59-jarige leeftijd. Hij liet een vrouw en twee kinderen achter.

Door herontwikkeling van het voormalig schoolterrein aan de Willemsslaan in Culemborg was het lange tijd onduidelijk wat er met de creatie van Hans IJdo ging gebeuren. Er werd zelfs in het Culemborgse geruchtencircuit over „verschrotten” gesproken. Zover is het gelukkig niet gekomen. Door enkele publicaties van Van de Velde in de Culemborgse Courant van januari 2011, kwam De Spoed in het middelpunt van de belangstelling te staan.

Algemeen directeur Joost van Rijn van ORS Lek en Linge wilde het unieke kunstwerk voor de school behouden en ook de Gemeente Culemborg toonde oprechte belangstelling. Na onderhandelingen over de financiering, herziening van het bestemmingsplan en een gedegen vooronderzoek door Landscape architect Bramsche, is het uiteindelijk toch gelukt om De Spoed voor Culemborg te behouden en het unieke kunstwerk een plaats te geven bij de meest „technische kant” van Lek en Linge: de VMBO-locatie aan de Ina Boudier-Bakkerstraat.

Onder het toezicht oog van veel genodigden en tientallen leerlingen van de school, werd het kunstwerk op 26 oktober op spectaculaire wijze ceremonieel onthuld door wethouder Geertzen en de directie van de school - en zijn de school en De Spoed eindelijk weer met elkaar herenigd. Van de Velde hield daarbij een inleidend verhaal over het kunstwerk en de kunstenaar. Een markant kunstwerk is nu gelukkig voor Culemborg behouden gebleven.

De Spoed op de oude locatie, voordat de Technische School/Da Vinci SG werd gesloopt

Beeldend kunstenaar en beeldhouwer Hans IJdo (1928-1987)